

JACEK CHACHAJ – LUBLIN

STAN UNICKIEGO SZKOLNICTWA PARAFIALNEGO NA TERENIE KORONY W XVIII WIEKU W ŚWIETLE AKT WIZYTACJI

Szkolnictwo ruskie na terenach dawnej Rzeczypospolitej nie doczekało się do dziś całościowego i rzetelnego opracowania¹. W dawniejszej literaturze występuje opinia, że aż do początków XVII wieku szkolnictwo na Rusi było bardzo słabe, zaś jego rozwój wiąże się jedynie z działalnością bazylianów². Nowsza literatura ukraińska stwierdza, że dopiero w pierwszych latach XVII stulecia uległ zmianie ruski model szkolnictwa, który był wówczas jeszcze bardzo archaiczny, zaś przełom w jego rozwoju nastąpił w zetknięciu ze wzorcami łańciskimi i pod ich wyraźnym wpływem. Od drugiej połowy XVI wieku zaczęto na ziemiach ruskich tworzyć szkoły, które łączyły zachodnie rozwiązania programowe i organizacyjne z lokalną tradycją, a ich rolą było zaspokojenie miejscowych potrzeb oświatowych³. Niewielka ilość wzmianek dotyczących interesującej nas problematyki

¹ Luki tej nie wypełniają także najnowsze publikacje: Zob. A. M i r o n o w i c z, *Szkolnictwo prawosławne w Rzeczypospolitej*, w: *Szkolnictwo prawosławne w Rzeczypospolitej*, red. A. Mirownicz, U. Pawluczuk, P. Chomik, Białystok 2002, s. 18, gdzie podana została literatura.

² Pierwsze szkoły miały powstać na Rusi już w czasach Włodzimierza Wielkiego, zaś ich pojawienie się było związane z chrystianizacją kraju. Rozwój szkolnictwa ruskiego został jednak zahamowany na dłuższy czas w okresie panowania tatarskiego, które spowodowało ogólny regres cywilizacyjny Rusi. W efekcie Kazimierz Wielki i Witold praktycznie nie napotkali szkolnictwa na Rusi w czasach, gdy przyłączali jej tereny do swoich państw w XIV wieku. Zob.: T. J. S t e c k i, *Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym*, t. 1, Lwów 1864, s. 137, 139; K. W. C h a r ł a m p o w i c z, *Polski wpływ na szkolnictwo ruskie w XVII i XVIII stuleciu. Z niedrukowanego oryginału rosyjskiego przełożył i wstępem opatrzył A. Wanczura*, Lwów 1924, s. 15; M. P i d l y p c z a k - M a j e r o w i c z, *Szkoły i książki w działalności bazylianów w XVII i XVIII wieku*, w: *Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej i jego konsekwencje w kulturze Europy*, red. R. Łużny, Lublin 1988, s. 193.

³ N. J a k o w e n k o, *Historia Ukrainy. Od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku*, Lublin 2000, s. 205-207.

powoduje sytuację, w której bardzo trudno stwierdzić jak rozwijało się w tym okresie ruskie szkolnictwo parafialne. Należy podkreślić, że pomimo istniejących opinii, które zakładają, że już od końca XV wieku następował jego stopniowy rozwój⁴, dotkliwy brak źródeł uniemożliwia w praktyce dokładniejsze odtworzenie ruskiej sieci szkolnej. Nawet sympatyzujący z prawosławiem badacze nie są w stanie wymienić większej liczby placówek szkolnych funkcjonujących na terenie Rusi Koronnej⁵. Dopiero przejście przez szkolów w początkach XVIII wieku wzorem Kościoła łacińskiego instytucji wizytacji zaowocowało powstaniem akt wizytacyjnych, w których mogło być rejestrowane istnienie szkół działających przy cerkwiach parafialnych. W znacznym stopniu materiały te zachowały się, co pozwala dziś na podjęcie próby naszkicowania stanu unickiego szkolnictwa parafialnego w ostatnim stuleciu istnienia Rzeczypospolitej. Do chwili obecnej nie dysponujemy jednak opracowaniem, które w oparciu o materiał źródłowy przedstawiałoby stan unickiego szkolnictwa parafialnego w XVIII stuleciu⁶.

W zasobie Archiwum Państwowego w Lublinie znajdują się akta wizytacji parafii unickich, głównie z terenu unickiej diecezji chełmskiej, ale także z innych obszarów (Podlasie, Polesie, Litwa) przeprowadzonych w XVIII i XIX wieku. Materiały te należą do zespołu Chełmskiego Konsystorza Grecko-Katolickiego. Przeprowadzona kwerenda pozwoliła na odnalezienie informacji dotyczących unickiego szkolnictwa parafialnego oraz edukacji duchownych unickich i ich rodzin. Wzmianki dotyczą w sumie 210 parafii, z których 188 (co stanowi ponad 89,5 % ogólnej liczby) należało do diecezji chełmskiej (z tej liczby aż 125 parafii znajdowało się na terenie województwa ruskiego, 37 – województwa bełskiego, zaś po 13 – województw lubelskiego i wołyńskiego). 22 parafie, których dotyczą odnalezione informacje należały do unickiej diecezji brzeskiej⁷ (14 leżało w granicach województwa podlaskiego i 8 – brzeskolitewskiego).

⁴ Mironowicz, *Szkolnictwo prawosławne*, s. 19. Rozwój prawosławnego szkolnictwa przyklasztornego i parafialnego miał według autora wiązać się z ogólnym rozwojem oświaty w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XV i w XVI wieku. Oznacza to, że badacz milcząco zgadza się z faktem, że impulsu dla rozwoju szkolnictwa na Rusi dostarczyła cywilizacja łacińska.

⁵ Antoni Mironowicz zdołał wymienić na terenach ruskich jedynie 19 ośrodków, w których funkcjonowały szkoły prawosławne (Mironowicz, *Szkolnictwo prawosławne*, s. 21 – 26). W tej grupie jedynie siedem (Bielsk, Kijów, Lublin, Lwów, Łuck, Ostróg i Winnica) leżało w granicach Korony.

⁶ Nie przedstawia stanu osiemnastowiecznego szkolnictwa unickiego opracowanie Florentyny Rzemieniuk, mimo, iż sugeruje to tytuł pracy (F. Rzemieniuk, *Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772 – 1914*, Lublin 1991). Autorka skupiła się praktycznie na drugiej połowie XIX wieku, co uniemożliwia dokonanie próby naszkicowania sieci szkół unickich w Koronie na przełomie XVIII i XIX wieku na podstawie jej ustaleń.

⁷ W rzeczywistości diecezja ta miała swą stolicę we Włodzimierzu i nosiła nazwę włodziemskiej lub włodziemsko-brzeskiej. Składała się ona jednak z oddzielonych części brzeskiej i włodziemskiej, które nazywano także „diecezjami”. Zob. W. Kołbuk, *Kościół wschodnie w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1998, s. 21 – 22, 32 – 33, 312 – 323. Wszystkie parafie wspomnianej diecezji omawiane w niniejszym artykule należały do części brzeskiej.

Stan unickiego szkolnictwa parafialnego w XVIII wieku jaki wyłania się z akt wizytacyjnych należy ocenić jako bardzo zły. Jedynie w przypadku 7 – 10 parafii możemy stwierdzić na pewno lub z bardzo dużym prawdopodobieństwem istnienie szkół parafialnych⁸. Jako prawdopodobne wydaje funkcjonowanie szkół przy kolejnych siedmiu cerkwiach, przy których źródła wymieniają istnienie budynków szkolnych bez nauczycieli, zapisy na rzecz bakałarzy lub nakaz nauczania nałożony na bazylianów⁹. Możemy zapewne przyjąć, że w budynkach wymienionych w wizytacjach przynajmniej okresowo podejmowano próby nauczania, zaś istnienie określonych dochodów ułatwiało zatrudnienie nauczyciela. Liczbę parafialnych szkół unickich być może należałoby jeszcze podnieść ponieważ w wizytacjach znajduje się duża liczba zapisów nakazujących uruchomienie nauczania przy cerkwiach¹⁰. Bardzo trudno jednak na podstawie posiadanych przez nas informacji stwierdzić jaka część tych zaleceń została zrealizowana. Część z nich zobowiązywała parocha lub parafian najpierw do wzniesienia samego budynku szkoły, co oznacza, że przy świątyni brakowało odpowiednich pomieszczeń. Biorąc pod uwagę stan parafii unickich nie powinniśmy się spodziewać, że uruchomiono wiele szkół¹¹. W efekcie zebrane przez nas wiadomości nie pozwalają na podniesienie liczby unickich szkół parafialnych na więcej niż 20 placówek w XVIII wieku. Wydaje się, że bardziej uzasadnione jest przyjęcie, że ich liczba niewiele przekraczała 10. W przypadku najlepiej naświetlonej przez wizytacje diecezji chełmskiej stwierdzamy istnienie 6 – 9 szkół parafialnych, co przy założeniu, że około 1772 roku obejmowała ona 542 parafie unickie¹², oznaczało, że jedynie przy 1,1 – 1,7 % parafii funkcjonowały szkoły. Odsetek ten był zatem o wiele niższy od podobnego wskaźnika dotyczącego łańciskiego szkolnictwa parafialnego na ziemiach ruskich, który nawet w okresie jego największego upadku nie był niższy niż 6 %¹³.

⁸ Do wspomnianej grupy zaliczamy parafie: Cyr, Kamionka Lipnik, Lelików, Luboml (cerkiew Narodzenia NMP), Maciejów, Sokolów Podlaski i Zamość (przedmieście), w których stwierdzony jest fakt nauczania, funkcjonowania szkoły lub występowania nauczyciela. Jako prawdopodobne uznajemy istnienie szkółek przy trzech parafiach w Sokalu.

⁹ Budynki szkół wspomniane w Huszczy, Merwie, Niewirkowie i Prużanie. Zapisy dla bakałarzy w Parczewie i Szczębrzeszynie. Obligacja bazylianów do nauczania przy cerkwi św. Mikołaja w Zamościu.

¹⁰ Zapisy tego typu znajdujemy przy parafiach: Bielsk, Brańsk, Butyny, Ciecchanowice, Dywin, Horodło, Kamionka Lasowa, Kamionka Stara Wieś, Kleszczele, Kulakowice, Łęczna, Łomazy, Łosice (dwie parafie), Mielnik (dwie parafie), Międzyrzec (dwie parafie), Mordy, Narew, Ostrów, Piszczka, Różanka, Sokal (cerkiew św. Mikołaja), Szereszów, Wisznice, Wołyń i Wysokie Mazowieckie.

¹¹ Przykładem mogą być cerkwie w Łęcznej, gdzie w 1788 nakazano utrzymywanie szkoły, ale w 1793 roku jej nie było, oraz Ostrów, gdzie nakaz budowy szkoły pochodzi z 1741 roku, a w 1788 roku jej nie było.

¹² K o ł b u k, *Kościół wschodnie*, s. 45 – 46.

¹³ J. C h a c h a j, *Szkolnictwo parafialne na Rusi Koronnej w okresie od XVI do XVIII wieku*, Lublin 2002 [mps KUL], s. 143. Szkoły istniały przy około 6 % łańciskich parafii w diecezjach chełmskiej i przemyskiej w trzeciej ćwierci XVIII wieku.

Analiza treści zapisów wizytacyjnych pozwala na wysunięcie hipotezy wyjaśniającej katastrofalny stan szkolnictwa unickiego w XVIII wieku. Wydaje się, że podstawowym i decydującym o takiej sytuacji czynnikiem był brak zainteresowania rozwojem szkolnictwa ze strony świeckiego duchowieństwa obrządku wschodniego¹⁴. Powinniśmy pamiętać, że w ówczesnej epoce podstawowym celem szkół parafialnych (także łacińskich) pozostawało przygotowanie chłopców do służby Kościołowi. Inne zadania szkolnictwa najniższego szczebla, jakim było szkolnictwo parafialne, zostały wyraźnie zaakcentowane dopiero w dobie działalności Komisji Edukacji Narodowej pod wpływem idei oświeceniowych. Tymczasem zauważamy, że duchowni unicy nie byli zainteresowani przygotowywaniem kadr do służby cerkiewnej starając się w pierwszej kolejności zapewnić wykształcenie członkom własnych rodzin. Wizytacje wyraźnie mówią o odbywaniu edukacji domowej przez młodszych synów parochów oraz o wysyłaniu starszych synów do istniejących szkół wyższego stopnia organizacji. Ukończenie takiej szkoły prawdopodobnie umożliwiało opanowanie umiejętności wymaganych od duchownych pełniących funkcje parochów cerkwi parafialnych. W efekcie poza szkołami bazylikańskimi Kościół obrządku wschodniego nie rozwinął systemu edukacji, bowiem zadanie kształcenia duchowieństwa unickiego z powodzeniem wypełniały istniejące na Rusi szkoły łacińskie. W analizowanym przez nas materiale znajdujemy 32 zapisy mówiące o ukończeniu przez parochów szkół łacińskich¹⁵. Ponadto 38 synów i braci parochów oraz rządców cerkwi w czasie spisywania wizytacji odbierało edukację w szkołach określonych jako „łacińskie”. Wśród nich 15 uczyło się w szkole włodzimierskiej¹⁶ (zapewne bazylikańskiej), 12 – w chełmskiej¹⁷ (pijarskiej), 4 – w lubieszowskiej¹⁸ (pijarskiej),

¹⁴ Słaby stan sieci łacińskich szkół parafialnych około 1773 roku bez wątplenia także był spowodowany niechętnym stosunkiem większości plebanów do utrzymywania tych szkół. W 1778 roku biskup plocki Michał Jerzy Poniatowski donosił do Rzymu, że w 1773 roku na terenie jego diecezji nie było prawie żadnej szkoły (co było jednak przesadą). Zob. S. L i t a k, *Z działalności szkolnej Michała Jerzego Poniatowskiego na Mazowszu*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 25 (1983) s. 19. Jednocześnie zostało ponad wszelką wątpliwość stwierdzone, że to właśnie duchowieństwo łacińskie stanowiło główny czynnik odbudowy szkolnictwa parafialnego w ostatniej ćwierci XVIII wieku (Tamże, s. 35). Zjawiska takiego nie stwierdzamy w badanym przez nas materiale dotyczącym uniów.

¹⁵ Zapisy te dotyczą parafii: Bereźce, Biała, Brzuchowice, Chworostów, Dworce, Horodno, Janówka, Karasin, Krymno, Lisznówka, Luboml (cerkiew św. Jerzego), Lubycza Kniazie, Magicrów, Maszów, Nudysze, Obzyr Mały, Okunin, Olesk, Ostrobuż, Piaseczno, Poddębee, Podhorodno, Potylicz, Przewały, Ruda Magierowska, Rzeplin, Sielce, Szack, Szczodrohoszcze (jedyne przypadki w tej grupie, gdzie poinformowano o miejscowości, w której znajdowała się szkoła, którą ukończył paroch – była to szkoła brzeska), Wasylów, Wielick i Zabrodzie.

¹⁶ Chworostów, Husynne (dwóch synów), Huta (dwóch synów), Luboml (cerkiew Narodzenia NMP), Maszów (dwóch synów), Nowosiółki, Olesk, Pulhany, Stężarycze (dwóch braci), Szpikolosy i Sztuń.

¹⁷ Bezek (dwóch synów), Dratów, Jarewiszcze, Pobołowice (ponadto drugi syn parocha był w tej szkole dyrektorem), Pulmo, Rakołupy, Rostoka, Równno, Sawin (synowie) i Serebryszcze.

¹⁸ Czercnce (trzech synów) oraz Szczodrohoszcze.

2 – w Werchlach w szkole bazylińskiej¹⁹, po jednym zaś – w Łucku²⁰ oraz Białej²¹ i Zamościu²² (zapewne w tamtejszych „akademiach”). Dwóch synów parochów uczyło się w szkołach, których miejsc wizytacja nie określiła (raz informując, że była to szkoła „łacińska”²³, raz, że „krajowa”²⁴). Grupa osób należących do rodzin parochów, które uczyły się w szkołach łacińskich była zapewne większa. Wizytacje zawierają bowiem w sześciu przypadkach skierowane do parochów nakazy wysłania synów do tych szkół²⁵.

W pewnym związku ze szkolnictwem parafialnym pozostawało nauczanie pacierza oraz katechizmu²⁶. W omawianym przez nas materiale nie znajdujemy wzmianek dotyczących katechizacji młodzieży w parafiach unickich. Jedynie w jednym przypadku możemy uznać, że odnotowano fakt nauczania dzieci pacierza²⁷. Wizytatorzy zapewne nie widzieli zwykle wielkich szans na uruchomienie szkół przy opisywanych parafiach, dlatego z reguły, o ile zalecali nauczanie pacierza, nakazywali nałożyć ten obowiązek na diaków, którzy prawdopodobnie byli utrzymywani przy cerkwiach znacznie częściej niż bakałarze²⁸. Było to więc efektem racjonalnego podejścia do problemu i realną oceną sytuacji. Łączenie funkcji diaka i nauczyciela potwierdzone jest także w parafiach, gdzie prawdopodobnie istniały szkoły²⁹. W grupie zapisów dotyczących nauczania pacierza przez diaków znajdujemy także kolejny zapis świadczący o negatywnym stosunku parochów do prowadzenia nauczania przy cerkwiach. W wizytacji parafii Hańsk odnotowano mianowicie, że pleban nie pozwalał diakowi uczyć dzieci pacierza.

¹⁹ Zabrodzie

²⁰ Janówka

²¹ Ostrów

²² Biłgoraj

²³ Trojanówka

²⁴ Parczew

²⁵ Butyny, Horodno, Niewierz, Tehłów, Teniatyska i Wasylów.

²⁶ Wskazują na to zapisy dotyczące Ostrowa i Uścimowa, które nakładały na bakałarzy obowiązek nauczania pacierza. Nauczanie pacierza i katechizmu wchodziło także często do programu łacińskich szkół parafialnych.

²⁷ Chodzi o parafię Smarzów, w której dzieci były w niedzielę nauczane pacierza. W zapisach dotyczących innych parafii znajdujemy jedynie wzmianki o konieczności nauczania pacierza lub katechizmu. Ich forma wskazuje raczej na to, że nie miało to miejsca.

²⁸ Husynne, Jarosławiec, Merwa i Żmudź.

²⁹ Kamionka Lipnik, Luboml (cerkiew Narodzenia NMP) oraz Maciejów. Nie było to rozwiązanie oryginalne. W Parafiach łacińskich od drugiej połowy XVII wieku obserwujemy proces powierzenia funkcji nauczyciela w szkole parafialnej organistom, kantorom oraz innym przedstawicielom służby kościelnej.

Wzmianki dotyczące unickiego szkolnictwa parafialnego oraz edukacji unickich duchownych i ich rodzin zawarte w zespole Chełmskiego Konsystorza Greckokatolickiego dotyczące Korony³⁰:

Lp.	Parafia i jej przynależność administracyjna ³¹	Data	Informacja	Miejsce wzmianki ³²
1	2	3	4	5
1	Andrzejów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 41
2	Berdyszczce, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 119v
3	Bereźce (dek. Lubomł), ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 125
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 129
4	Bezek, ch, rus	1793	dwaj synowie parocha byli w szkole chełmskiej	799, k. 15v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 17
5	Biała (dek. Potylicz), ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 40
6	Bielsk, cerkiew Narodzenia NMP (Przeczyska), b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę z odpowiednim nauczycielem (preceptorem)	780, k. 395v
7	Biłgoraj, ch, lub	1793	syn parocha był w szkole zamojskiej	799, k. 162
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 163
8	Borki (dek. Ratno), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 27v
9	Branew, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 159v

³⁰ Archiwum Państwowe w Lublinie, Chełmski Konsystorz Grecko-Katolicki. Niniejszy artykuł dotyczy jedynie unickich parafii leżących na terenie Korony oraz terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego wchodzących w skład łacińskiej metropolii lwowskiej (tereny województwa brzeskolitewskiego). Nie objęto kwerendą ksiąg należących do wspomnianego zespołu, które zawierają opisy parafii unickich z terenu odpowiadającego łacińskim diecezjom wileńskiej i smoleńskiej.

³¹ Znaczenie skrótów: ch – diecezja chełmska, b – diecezja brzeska, rus – województwo ruskie, beł – województwo bełskie, lub – województwo lubelskie, pod – województwo podlaskie, brzl – województwo brzeskolitewskie, wol – województwo wołyńskie. Podkreślono nazwy miejscowości będących miastami.

³² W tabeli podano sygnaturę księgi oraz kartę, na której zapisano informację.

1	2	3	4	5
10	Brańsk, b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę z odpowiednim nauczycielem (prceptorem)	780, k. 390
11	Brzuchowice, ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 181
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 184
12	Busówno, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 9
13	Butyny, ch, beł	1766	nakazano zbudować szkółkę	794, k. 51
		1775	paroch miał jak najszybciej oddać syna do szkoły łacińskiej	795, k. 72v
14	Chojeniec, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 74
15	Chutcze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 6
16	Chworostów, ch, rus	1793	pleban był po szkole łacińskiej, jego najstarszy syn uczył się w łacińskiej szkole włodzimierskiej	801, k. 92
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 95
17	Ciechanowice, b, pod	1726	nakazano założyć szkółkę	780, k. 371v
18	Cyców, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 79
19	Cyr, ch, rus	1749	wspomniany ogród, na terenie którego mieszkał bakałarz	782, k. 35v
		1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 29
20	Czerncze, ch, rus	1793	trzech synów parocha było w szkole lubieszowskiej	805, k. 31v
			nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 33
21	Czemiejów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 110a
22	Czułczyce, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 150
23	Datyń, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 43
24	Depułtycze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 89v
25	Dratów, ch, lub	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	799, k. 61v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 63v
26	Dubeczno (Dubieczno), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 54v

1	2	3	4	5
27	<u>Dubienka</u> (dek. Dubienka), ch, bel	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 184v
28	Dworce, ch, bel	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 71
29	<u>Dywin</u> , cerkiew św. Praksedy (dek. poleski), b, brzl	1726	nakazano podjąć próbę założenia szkółki	780, k. 250v
30	Głuchy, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 50
31	Halinowoła, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 69
32	Hańsk, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów, pleban nie pozwalał diakowi uczyć dzieci pacierza	799, k. 3
33	Hołowno, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 80
34	<u>Horodło</u> , cerkiew św. Praksedy, ch, bel	1767	zannotowano, że diak powinien uczyć	794, k. 92v
35	Horodno (dek. Luboml), ch, rus	1779	pocono parochowi oddać synów do szkoły łacińskiej	802, k. 14v
		1793	paroch był po szkole łacińskiej nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 81 801, k. 84
36	Hrywa, ch, woł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 154
37	Husynne (dek. Horodło), ch, bel	1767	zannotowano, że diak powinien uczyć pacierza	794, k. 97v
38	Husynne (dek. Chełm), ch, rus	1793	dwa synów parocha było w szkole włodzimierskiej	799, k. 116v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 118
39	Huszczka, ch, rus	1793	istniała szkółka bez funduszu, nie było bakałarza	799, k. 125v
40	Huta (Stara Huta, dek. Luboml), ch, rus	1793	dwa synów parocha było w szkole włodzimierskiej	801, k. 73
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 76
41	<u>Janówka</u> , ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej, zaś jeden z jego synów uczył się w szkole łuckiej	801, k. 171
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 175
42	Jarewiczce, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	801, k. 47
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 50
43	Jarosławiec, ch, bel	1767	nakazano utrzymywać diaka do uczenia pacierza	794, k. 107

1	2	3	4	5
44	Kamień (dek. Chełm), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 114
45	Kamionka Lasowa, ch, beł	1766	nakazano zbudować szkołkę	794, k. 60
46	Kamionka Lipnik, ch, beł	1766	wspomniany bakalarz – diak	794, k. 59
47	Kamionka Stara Wieś, ch, beł	1766	nakazano zbudować szkołkę	794, k. 62v
48	Kanic, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 72
49	Karasin, ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 159
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 163
50	<u>Kleszczele</u> , cerkiew św. Mikołaja, b, pod	1727	nakazano założyć szkołkę z odpowiednim nauczycielem (preceptorem)	780, k. 379
51	Klesztów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 107v
52	Kolechowice, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 58v
53	Kortelisy, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 16
54	<u>Korytnica</u> , ch, beł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 182v
55	Kossyń, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 144
56	Krasne (dek. Chełm), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 94
57	Krasne (dek. Krasnystaw), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 22
58	<u>Krasnystaw</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 31
59	Kraśniczyn, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 32v
60	Krupe, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 27v
61	Krymno, ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 51
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 56
62	Kulik, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 12
63	Kułakowice, ch, beł	1767	nakazano zbudować szkołkę	794, k. 105v
64	Kuśniszcze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 26

1	2	3	4	5
65	Lejno, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 85v
66	Lelików, ch, rus	1749	wspomniany ogród, na terenie którego mieszkał bakałarz	782, k. 30
67	Leszczany, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 101v
68	Lisznówka (Lisznówka), ch, wol	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 155
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 158
69	Lubochiny, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 46
70	Luboml, cerkiew Narodzenia NMP (Preczyska), ch, rus	1793	syn rządcy cerkwi był w szkole włodzimierskiej	801, k. 8
			istniała szkółka, w której dzieci z miasta były uczone przez dwóch diaków utrzymywanych przez gromadę	801, k. 10
71	Luboml, cerkiew św. Jerzego, ch, rus	1793	rządca cerkwi był po szkole łacińskiej	801, k. 12
72	Lubycza Kniazie, ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 48
73	Łęczna, ch, lub	1788	nakazano utrzymywać szkołę	776, k. 132v
		1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 65v
74	Łomazy, b, brzl	1726	nakazano założyć szkółkę	780, k. 291v
75	Łopiennik, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 70
76	Łosice, cerkiew św. Michała, b, pod	1727	nakazano naprawić szkółkę, w której powinien być odpowiedni nauczyciel (preceptor)	780, k. 333
77	Łosice, cerkiew Wniebowzięcia NMP (uspieńska), b, pod	1726	nakazano założyć szkółkę z odpowiednim nauczycielem (preceptorem)	780, k. 334v
78	Łowcza, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 148v
79	Łukówek, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 145v
80	Maciejów, ch, rus	1779	na cmentarzu stała drewniana szkółka dla diaka	802, k. 18
		1793	istniała szkoła parafialna, w której diak uczył dzieci miejskie, pozostawała ona bez stałego funduszu	801, k. 60

1	2	3	4	5
81	<u>Magierów</u> , ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 38v
82	Maszów, ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej, dwóch jego synów uczyło się w szkole włodzimierskiej	801, k. 88
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 91
83	Merwa, ch, beł	1793	istniała szkółka, w której mógł uczyć diak, pozostawała ona bez funduszu	799, k. 178v
84	Michale, ch, beł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 171
85	<u>Mielnik</u> , cerkiew Narodzenia NMP (przczyska), b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę	780, k. 339v
86	<u>Mielnik</u> , cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego, b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę	780, k. 340
87	<u>Międzyrzec Stary</u> (<u>Międzyrzecz</u>), b, pod	1726	nakazano założyć szkółkę ze stałym (ustawicznym) nauczycielem (preceptorem)	780, k. 327v
88	<u>Międzyrzec Nowy</u> (<u>Międzyrzecz – Nowe</u> <u>Miasto</u>), b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę ze stałym (ustawicznym) nauczycielem (preceptorem)	780, k. 328v
89	Milejów, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 67v
90	Mogilnica, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 18v
91	<u>Mordy</u> , b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę	780, k. 353
92	Morozowicze, ch, beł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 169
93	Mosur, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 120
94	<u>Narew</u> , b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę ze stałym (ustawicznym) nauczycielem (preceptorem)	780, k. 404v
95	Niewierz, ch, rus	1774	polecono parochowi oddać syna do szkoły łacińskiej	803, k. 54
96	Niewirków (dek. Zamość), ch, beł	1726	wspomniana szkółka stojąca koło plebanii	780, k. 4v
97	Nowosiółki (dek. Lubomł), ch, rus	1793	syn parocha był w szkole włodzimierskiej	801, k. 106
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 109
98	Nudysze, ch, rus	1793	pleban był po szkole łacińskiej	801, k. 70
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 72

1	2	3	4	5
99	Nużel, ch, woł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 188
100	Obzyr Mały, ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 147
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 150
101	Okunin, ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 101
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 105
102	Olchowiec, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 13v
103	Olesk, ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej, jego syn uczył się w szkole włodzimierskiej	801, k. 110
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 114
104	<u>Orchówek</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 138
105	Orłów i Tarnogóra ³³ , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów ³⁴	799, k. 153v
106	Ostrobuż, ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 66v
107	<u>Ostrów</u> (dek. Lublin), ch, lub	1741	dekret powizytacyjny nakazywał utrzymywanie bakalarza, który powinien nauczać dzieci języków ruskiego i polskiego oraz pisania, parafianie mieli wnieść swoim kosztem szkołę, zaś bakalarz miał uczyć dzieci pacierza	772, k. 91
		1788	było to miasto królewskie, więc była odpowiednia liczba ludności, żeby mogła działać szkoła, lecz jej nie było	776, k. 108v
		1793	syn parocha był w szkole białskiej	799, k. 54
108	Ostrów (dek. Chełm), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 132
109	Otroczy, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakalarza ani uczniów	799, k. 157v

³³ Paroch orłowski administrował także parafią tarnogórką, „w której cerkiew zdezelowana a rusi bardzo mało”, zaś „plebanii tam już nie ma” (799, k. 153v).

³⁴ Informacja dotyczy Orłowa a także Tarnogóry.

1	2	3	4	5
110	<u>Parczew</u> , ch, lub	1741	bractwo cerkiewne przeznaczyło kawałek pola na cerkiewnego bakałarza	772, k. 81
		1788	było to miasto królewskie, więc była odpowiednia liczba ludności, żeby mogła działać szkoła, lecz jej nie było	776, k. 125
		1793	syn parocha był w szkole krajowej	799, k. 44v
nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 48			
111	<u>Pawłów</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 21
112	<u>Piasieczno</u> , ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 143
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 146
113	<u>Piszcz</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 134
114	<u>Piszczac</u> , b, brzl	1726	nakazano założyć szkółkę z bakałarzem	780, k. 294v
115	<u>Pławanice</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 116
116	<u>Pniewo</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 15v
117	<u>Pobołowice</u> , ch, rus	1793	jeden z synów parocha był dyrektorem szkoły chełmskiej, drugi był w szkole chełmskiej	799, k. 102
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 103v
118	<u>Poddębce</u> , ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 78
119	<u>Podhorodno</u> , ch, rus	1773	paroch był po szkole łacińskiej	803, k. 26v
		1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 87
120	<u>Połapy</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 30
121	<u>Pomorów</u> , ch, beł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 167v
122	<u>Potylicz</u> , cerkiew Narodzenia NMP, ch, beł	1775	paroch był po szkole łacińskiej	795, k. 48v
123	<u>Powicie</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 21v
124	<u>Pruzana</u> , b, brzl	1725	szkółka pozostawała pusta bez bakałarza	780, k. 516
125	<u>Przewały</u> , ch, rus	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 96
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 100

1	2	3	4	5
126	Pulmo, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	799, k. 128v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 130
127	Pułhany, ch, beł	1793	syn parocha był w szkole włodzimierskiej	799, k. 175
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 176v
128	Radostów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 23
129	<u>Radzyń</u> , ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 53
130	Rakołupy, ch, rus	1793	syn parocha uczył się w szkole chełmskiej	799, k. 32v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 34
131	<u>Ratno</u> , cerkiew Narodzenia NMP, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 9v
132	<u>Ratno</u> , cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 11
133	<u>Ratno</u> , cerkiew św. Eliasza, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 13
134	<u>Rejowiec</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 23v
135	Rostoka, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	799, k. 108
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 109v
136	Równo, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	799, k. 126v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 127v
137	Różanka, b, brzl	1726	nakazano założyć szkółkę z odpowiednim (należywym) nauczycielem (preceptorem)	780, k. 275v
138	Ruda (dek. Chełm), ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 147
139	Ruda Magierowska (Leśna), ch, beł	1775	paroch był po szkole lacińskiej	795, k. 35
140	Ruskowoła, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 50
141	Rzeplin, ch, beł	1774	paroch był po szkole lacińskiej	795, k. 60

1	2	3	4	5
142	Rzyszczów, ch, bel	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 174v
143	Samary, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 18
144	<u>Sawin</u> , ch, rus	1793	synowie parocha uczyli się w szkole chełmskiej	799, k. 6v
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 7v
145	Serebryszcze, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole chełmskiej	799, k. 110av
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 112
146	Siedliszcze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 76v
147	Sielce, ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 175
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 178
148	Sielec, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 92
149	Smarzów, ch, bel	1776	dzieci były uczone pacierza w niedziele w cerkwi	774, k. 131v
150	Sobibór, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 140
151	<u>Sokal</u> , cerkiew św. Mikołaja, ch, bel	1718	nakazano utrzymywać bakałarza, aby pomagał w cerkwi	779, k. 12v, 15
		1731	w wizytacji dokładnie opisano budynek szkoły	810, k. 98
			w zaleceniach powizytacyjnych nakazano bakałarzowi posłuszeństwo wobec prezbitera, bakałarza miało utrzymywać bractwo, które przez niedbalstwo doprowadziło do upadku funduszu	810, k. 98v
152	<u>Sokal</u> , cerkiew św. Michała, ch, bel	1731	wspomniany ogródek szkolny	809, k. 8v; 810, k. 101
			w zaleceniach powizytacyjnych nakazano bakałarzowi posłuszeństwo wobec prezbitera, bakałarza miało utrzymywać bractwo, które przez niedbalstwo doprowadziło do upadku funduszu	810, k. 101v

1	2	3	4	5
153	<u>Sokał</u> , cerkiew Wniebowzięcia NMP na przedmieściu, ch, beł	1731	opisano budynek drewnianej szkółki	810, k. 105v
			w zaleceniach powizytacyjnych nakazano bakałarzowi posłuszeństwo wobec prezbitera, bakałarza miało utrzymywać bractwo, które przez niedbalstwo doprowadziło do upadku funduszu	810, k. 106v
154	<u>Sokolów Podlaski</u> , b, pod	1757	istniał plac na szkołę i szpital, istniał budynek szkoły, który został dokładnie opisany w wizytacji, był także zapis na bakałarza	796, k. 17v-18
155	<u>Sosnowica</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 44v
156	Sól, ch, lub	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 161v
157	Stężarycze, ch, beł	1793	dwaj bracia parocha uczyli się w szkole włodzimierskiej	799, k. 179
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 181
158	Stężyca, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 29
159	Strzelce, ch, beł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 165
160	Strzyżów, ch, beł	1767	zanotowano, że diak powinien uczyć pacierza	794, k. 96v
161	Stulno, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 142
162	Syczyn, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 10v
163	Synowo, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 45
164	Szack, ch, rus	1793	paroch był po szkole łańskiejskiej	801, k. 38
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 41
165	<u>Szczębrzeszyn</u> , ch, rus	1741	oficjał zapisał grunt na bakałarza i dwóch chłopców śpiewaków	772, k. 193v
166	Szczodrohoszcze, ch, rus	1793	paroch był po szkole brzeskiej, jego syn uczył się w szkole lubieszowskiej	805, k. 35v
			nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 37
167	Szczytyń, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 34v
168	<u>Szereszów</u> , b, brzl	1727	szkoła nie była erygowana, nakazano ją założyć i utrzymywać przy niej odpowiedniego (należytego) nauczyciela (preceptora)	780, k. 129

1	2	3	4	5
169	Szpikolosy, ch, biel	1793	syn parocha był w szkole włodzimierskiej	799, k. 171
			nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 172v
170	Sztuń, ch, rus	1793	syn parocha był w szkole włodzimierskiej	801, k. 120
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 124
171	Świerszczów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 80v
172	Świerże, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 121v
173	Świtaż, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 38
174	Tarnawa, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 155v
175	Tarnów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	775, k. 182; 799, k. 5
176	Tehłów, ch, biel	1775	paroch miał jak najszybciej oddać syna do szkoły łacińskiej	795, k. 67v
177	Teniatyska, ch, biel	1775	nakazano parochowi jak najszybciej oddać syna do szkoły łacińskiej	795, k. 51
178	Trojanówka, ch, woł	1793	jeden z synów parocha był w szkole łacińskiej	801, k. 164
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 167
179	Tur, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 4
180	Turowiec, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 96
181	Uchowicek, ch, woł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 142
182	Uhły, ch, woł	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 171
183	Uhrusk, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 123v
184	Uścimów, ch, lub	1741	paroch powinien wysłać bakałarza do nauczania pacierza	772, k. 93
		1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 61
185	Wasyłów, ch, biel	1774	paroch był po szkole łacińskiej, miał wysłać synów do szkoły łacińskiej	795, k. 61
186	Wereszczyn, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 82
187	Wielick, ch, woł	1793	paroch był po szkole łacińskiej	801, k. 179
			nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 181

1	2	3	4	5
188	Wielimcze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 41
189	Wielka Głusza, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 31
190	Wietły, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 24v
191	<u>Wisznice</u> , b, brzl	1726	nakazano założyć szkółkę i zatrudnić bakałarza	780, k. 235
192	Wisznów, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 18
193	<u>Wohyń</u> , b, brzl	1726	nakazano założyć szkółkę	780, k. 314
194	<u>Wojsławice</u> , ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 98v
195	Wola Wereszczyńska, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 84
196	Wołoskowola, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 38v
197	<u>Wysokie Mazowickie</u> , b, pod	1727	nakazano założyć szkółkę z odpowiednim (należytym) nauczycielem (preceptorem)	780, k. 393
198	Zabrodzie, ch, rus	1774	paroch był po szkole łącińskiej	803, k. 60
		1793	dwóch synów parocha było w bazylińskiej szkole w Werchach	805, k. 37v
			nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 39
199	Zaczernecze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 66
200	Zalisy, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 57
201	<u>Zamość</u> , przedmieście, ch, rus	1718	przy cerkwi stała szkoła	779, k. 64
202	<u>Zamość</u> , cerkiew św. Mikołaja, ch, rus	1752	zapisano, że według zaleceń z 1727 roku miał być utrzymywany bakałarz, jednocześnie odnotowano obietnicę zobligowania jednego z bazylianów do prowadzenia nauczania	783, k. 6v
203	Zamszany, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 47v
204	Zapole, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 22
205	Zdomyśl, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 52v
206	Zgorany, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	801, k. 35
207	Żdzanne, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 35v
208	Żmudź, ch, rus	1789	nakazano utrzymywać diaka, aby uczył dzieci pacierza i katechizmu	776, k. 233
		1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 105v

1	2	3	4	5
209	Żulin, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią, bakałarza ani uczniów	799, k. 25v
210	Żyrycze, ch, rus	1793	nie było szkoły ani funduszu na nią	805, k. 7v

**DER ZUSTAND DES UNIERTEN PFARRSCHULWESENS AUF
DEM TERRITORIUM DES KÖNIGREICHES POLEN IM LICHTE
DER VISITATIONS AKTEN**

Zusammenfassung

Der Artikel versucht, den Zustand des unierten Pfarrschulwesens im 18. Jahrhundert im Königreich Polen auf der Grundlage der in den Visitationsakten enthaltenen Angaben zu präsentieren. Das Bild des Pfarrschulnetzes der katholischen Kirche orientalischen Ritus', wie sich es aus den analysierten Quellen ergibt, ist eher negativ. Deshalb werden im vorliegenden Artikel auch Hypothesen hinsichtlich einer Beantwortung der Frage nach den Ursachen dafür aufgestellt.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich